

ESZMETÖREDÉKEK.

HARFA ÉS HOLMI.

Szeged sajátos szelleméről, speciális értékeiről már sokan írtak, különösen azok, akik a vidéki kultúra fejlesztésével kapcsolatban a decentralizáció nagyjelentőségű gondolatát írták lobogójukra s így előttem is fölösleges szószaporításnak tűnhetnék föl e néhány bevezető sor, ha nem érezném szükségét annak, hogy akkor, amikor Juhász Gyuláról írok, föl ne vessem újra a *szegedi lélek* bonyolult kérdését, még pedig ne nyelvi furcsaságainak pompázásában, sem a szokások érthetetlen útvesztőjén, hanem a nagy költő és nagy ember művészetében, magában a *szegedi Juhász Gyulában*. Ezzel korántsem akarom lebecsülni azokat a komoly eredményeket, melyek éppen a nyelvészeti és etnográfiai kutatásoknak köszönhetők s csupán annak a valakinek szeretnék helyet biztosítani e téren is, akiben ez a szegedi föld többet jelent a tudományos studium tárgyánál, akinek a síkság és Tiszapart már nem téma, földolgozandó anyag, hanem élet, vér, el nem múló valóság. Juhász Gyulát lehetetlen önmagában szemlélnünk, benne reszket ő a Mátyás-templom harangjaiban s a jegenyék büszke sudarában s akik hallják a por sóhajtását, a mezők feszülő, egyhangú lázadását, ugyanazt a szellemet fogják kiérezni Juhász Gyula soraiból is, mint amely előnti ezt a várost, vagy mondjuk így, az egész magyar Alföldet. Ha igaz az, hogy a teremtő művész summája annak a fajnak, amelyből kiszakadt, akkor ő elsősorban az, akiről elmondhatjuk, hogy művészete éppen olyan természetes megnyilatkozása e föld lelki tartalmának, mint az ég szürkésege, a búzatáblák erőteljes duzzadó rengetege vagy az a nép, mely minden más néptől különbözően, itt szenved, szeret a Tisza partján. Juhász Gyula nem ábrázol, mert semmitsem talál, ami rajta kívülálló lenne, számára e tájak nem exotikum, irodalmi divat, Juhász Gyula költészete *kifejezés*, a szegedi lélek legtökéletesebb expressziója.

Aki fölszínesen szemléli a városokat, vidékeket, lehet, hogy eltéved a néha nagyon is félrevezető külsőségek labirintusában, s Szegedet, az alföldi várost, az unalmas, vértelen vasárnapdélutánok sírkertjeként fogja föl. Tagadhatatlan, hogy van valami melankólia ebben a tájban, valami örökös őszi hangulat, mely rátelepül népére s egyetlen búsuló lélekké oldja föl; határozottan van; ez azonban még nem minden! Szeged nem a halál városa, elterülő nyugalma sokkal mélyebb, mintsemhogy a pusztulás vagy valami szürke élettelenység szimptomája lehetne: Szeged mozdulatlansága a születés teremtő csöndje s a zajtalan éjszákak nagy miszióktól, az új magyarság jövőjétől terhesek.

Nemcsak az egyetemes, hanem a nemzeti kultúrának is vannak állomásai, melyek ki tudja milyen törvényszerűségek következtében helyezendők hol Erdélybe, hol a Felvidékre, hol Dunántúlra, aszerint, amint ennek vagy amannak a vidéknek *genius loci*-ja tárhatta ki legtökéletesebben az illető epocha lelki tartalmát, s így nem egészen önkényes az a feltevés, hogy amint a magyar múlt különböző korszakaiban hol egyik, hol másik város emelkedett kora kifejezésében a legmagasabb színvonalra, úgy abban a lélekben, abban a mozgalomban, mely már alakul, de amelynek ezután jönnie kell, csak Szeged ragadhathatja magához a hegemoniát. Ez nem akar prófécia lenni, hiszen éppen ezekben a kérdésekben függ majdnem minden szeszélyes esetlegességektől, ha azonban összevetjük Szeged belső életét azokkal a törekvésekkel, melyek

ma nem csak nálunk, hanem mindenütt és minden téren egy szocilis emberiség kiképzésére irányulnak, akkor semmisem nyilvánvalóbb, mint az, hogy ez az alföldi, ez a földmives s így szükségképpen magasabbrendű társadalmi érzéssel megáldott nép termelheti ki önmagából azt, amit a ma ideges, nyugtalan ember keres: a közös hitben való megnyugvást s a demokráciát. Erdély protestáns, individuális, Szeged katolikus, kollektív; Erdély az egyéni értékek küzdőtere, Szeged a megváltódás, a föld-kultusz szertartásos székhelye. Itt még mintha nyomai lennének (mint az oroszoknál) azoknak az összeborulásoknak, melyek a hajdani *matriarchatusban* élő földmivesnépek együvértartozását jellemezték, melyek átítatva szimbólumokkal, a csodálatos föld iránt érzett áhitattal, kollektív egységbe karolják az egyént. Az Alföld az egymásrautaltság, a misztériumok, a nagy leborulások, az imádat televénye, az Alföld a megbékélés, a személytelenség bölcseje.

Ha Juhász Gyula verseit olvassuk, szinte szembeszökően tárul eléünk éppen az, amit fönt a szegedi lélekkel kapcsolatban kifejtettünk s ez Juhász Gyula ősi, pogány föld-imádata és katolikus miszticizmusa. Ő az, aki aszkéta, magábaroskadt szerzetes és ünnepi áldozár, gótikus templomok áhitatos buidosója és földjéért reszkető, földjéért lázadó pogány pap. Juhász Gyula e szegedi kettősség tragikus összefogása, e látszólagos ellentétek küzdő arénája. Hol egyikhez, hol másikhoz menekül megváltásért. Berine semmisem öncélú. Szavai már nem is szimbólumokká, hanem igékké tisztulnak. Juhász imádkozik akkor is, ha nagy forradalmak zúgnak át sorain. Az ő zendülése nem az elégedetlenkedő, a sértett individuumé, az ő fölkelése az örök igazság, az Isten utáni vágy. Érti, tudja, hogy ő az, akin keresztül formát ölt mindenki fájdalma, ő az, aki úgy fohászkodik, hogy meghallgatásra talál a más sóhaja is, ő az, aki küzdve a kalmárok, a szabadon versengők, az ügyesek, az individuális törtéetők, zsarnokok hadával vigasztalni akarón nyújtja a mögéje sereglőknek szent kelyhét. Juhász Gyula népének mártírja, bünbakja, báránya, aki nem is keres más utat magának, aki tudja, hogy csak saját életének fölláldozásával engesztelhető ki, akár Hadúr, akár az Atya.

Nem szerencsés vállalkozás ilyen esetekben a hasonlítás, de ha tényleg hinni merünk az u. n. *etikus* emberben, aki túl saját maga kierőszakolásán, szigorú különbözőségérzésen föloldódni, megtisztulni, tehát személye zsarnokságától megszabadulni akar, vagy mondjuk így, aki oltárt keres, hogy kapcsolatot találjon maga és más között, akkor Juhász maibb; előbb, mint Ady. Juhász költészete ott kezdődik, ahol Ady végződik. Juhász lelke mélyéből hisz, Ady egyedül van s csak kétségbeesésében szakad ki belőle valami akart ima. Juhász megnyugszik sorsában, leborul, Ady birkózik, gyűlöl, rombol, épít, hogy megistenítse önmagát. Juhász szétoztja lelkét, szívét, Ady mindent, mindenkit magához kényszerít, magába olvaszt. Juhász szerelme madonvás, templomi, Ady önző, kizsákmányoló. Ady záróköve annak, ami volt, ami ma is csak múlt már, Juhász első lépés affelé, aminek lennie kell. Juhász katolikus, alföldi, Ady protestáns, hegyvidéki.

*

Most, hogy a *Hárfa* és *Holmi*, Juhász két könyve egyszerre került az olvasó közönség kezébe, szükségesnek tartottuk, hogy szokásos pesti halandzsák, ostoba, sablonos kritikák után mélyebb alapokra utaljunk Juhász költészetében s egyben őt is úgy fogjuk föl, mint ahogy csak az igazi művészt lehet, vagyis a kultúra, az emberi lelkek alakulásának egységes folyamában. Nem tar-

tottuk elégségesnek, hogy egynéhány ismert sor kiragadásával illusztrálni próbáljuk róla alkotott véleményünket, hanem bele illesztettük egy nagy hites miszsió előtt álló nép szellemébe s művészetét úgy kezeltük, mint ennek a szellemnek egyenes leszármazottját. Vagy nem az Alföld, a fehér por ősi imádata tör-e föl benne? Például ezekben a sorokban:

Hisz pogány gyula módjára szerettem
 És sírva csókoltam fehér porát
 S bár napnyugati álmokba temettem,
 Tőle a testem és majd ő fon át,
 Hisz pogány gyula módjára szerettem.

És testvérem a búsuló paraszt,
 A méla és szilaj, a vére vérem,
 A lusta magyar televény maraszt,
 Hisz lelkem suttog a nagy jegenyékben,
 Hisz testvérem a búsuló paraszt.

S nem a mély, prófétikus hitű ember harcol-e benne a „kicsinyebbek“ ellen, akik zajosabb jazz-banddal bitorolják a költő apostoli jogát?

Mindig hangfogóval, lassan muzsikáltam,
 Kevély kurjantással
 Jobban győzték kicsinyebbek nálam.

Én mindig a csendes, holdas égre néztem
 S talán egy-két szelíd
 Búslakodót így is megigéztem.

Nem a kiuzsorázott búzaföldek lázadása az övé?

Mi lesz, ha egyszer szikrát vet a szalma
 És föllángol e táj, a néma, lomha?
 Ha megútálva száz here pimaszt már
 Vihart aratva zendül a magyar nyár?

S van-e ennél megrázóbb, keresztényebb büntudat? —:

Egy gyíkot öltem meg gyermekkoromban
 És kis húgom másnap halálba dermedt,
 Ha gyík szemébe pillantok borongva
 Ijedten néz belőle rám a gyermek.

J u h á s z Gyulát méltatni kései lenne. Akik ismerik, akik szeretik, tudják, hogy művészete már régen az örökkévalóságé. Hogy sokan vannak, akik benne csak a múlt elegikus siratóját, a halkszavú, csalódott dalnokot, a reneszánsz és a középkor ihletett rajongóját látják, az mit sem jelent. Ő el nem múló értéket adott fájának s hitünk szerint, mindazok között, akikkel együtt indult, J u h á s z látta legtisztábban, legmesszibbre az utat és ő a legfiatalabb.

(Szeged.)

Berczeli Anzelm Károly.